

Кравченко Оксана

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету соціальної та педагогічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID:0000-0002-9732-6546
e-mail: okskravchenko@ukr.net

МІЖСЕКТОРАЛЬНА СПІВПРАЦЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ НА РІВНІ ГРОМАДИ

Анотація. У статті обґрунтовано взаємозв'язок закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, сім'ї, закладів соціальної сфери, громадських організацій як важливу умову розвитку інклюзивного навчання на рівні громади. Визначено зміст і спрямованість кожного із партнерів такої міжсекторальної співпраці з організації інклюзивного навчання на рівні громади: заклади освіти (забезпечення психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу); інклюзивно-ресурсні центри (надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг); заклади соціальної сфери (надання соціальних послуг); реабілітаційні установи (надання реабілітаційних послуг); заклади охорони здоров'я (здійснення медичного обслуговування на основі МКФ-ДП); громадські організації (ініціатива з реалізації інклюзивних проєктів на рівні громади).

Встановлено, що потребує постійного вдосконалення нарощування двосторонніх зв'язків задля виявлення проблемних явищ й удосконалення надання якісних освітніх послуг усім дітям, незалежно від соціального стану і рівня обмежень життєдіяльності. Одним із завдань є обґрунтування системи заходів з підтримки інклюзивного навчання в умовах воєнного стану, забезпечення гарантій сім'ям, в яких виховуються діти з особливими потребами, здійснення методичного супроводу педагогічних працівників щодо роботи в дистанційному режимі.

Ключові слова: інклюзивне навчання, заклади освіти, інклюзивно-ресурсні центри, заклади соціальної сфери та охорони здоров'я, громадські організації, батьки.

Постановка проблеми. Згідно з Законом України «Про освіту» (2014) «інклюзивне навчання визначається як система освітніх послуг, гарантованих державою, що базуються на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників».

Понад 10 років, з часу прийняття *«Концепції розвитку інклюзивної освіти»* (2010), на інституційному рівні в нашій країні відбувається становлення і розвиток інклюзивної освіти, і за цей час сформовано і апробовано організаційно-змістові засади цього процесу: розроблено і затверджено нормативно-правові акти, імplementовано кращий зарубіжний досвід, актуалізується діяльність громадських організацій, здійснюється підготовка відповідних фахівців, наявний навчально-методичний супровід науково-дослідними установами НАПН України, накопичено регіональний досвід інклюзивного навчання тощо.

Ключову роль у впровадженні інклюзивних практик у сфері освіти відіграло створення у 2018 р. Інклюзивно-ресурсних центрів, діяльність яких спрямована на застосування сучасних методик проведення комплексної оцінки, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, адаптації освітніх програм до потреб дітей з особливими освітніми потребами, розробки індивідуальної програми розвитку й з інших питань у межах своєї компетенції та ін. (Положення про ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, 2018).

Інклюзивна освіта стала одним із напрямів державної політики. Зокрема, у 2021 році прийнято низку нормативних документів, які спрямовані на удосконалення процесу здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами. Зокрема, з 1 січня 2022 року набули чинності постанови Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 765 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами» та від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти».

Водночас потребує наукового обґрунтування взаємозв'язок основних суб'єктів інклюзивної освіти на рівні громади з визначення повноважень, напрямів співпраці, рівнів партнерства тощо.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. У працях В. Беседи, Т. Жук, А. Замша, Т. Ільяшенко, Л. Коваль, А. Колупасової, С. Литовченко, О. Матрос, О. Тельни, Г. Якимчук висвітлено різні аспекти інклюзивного навчання з дітьми з інвалідністю з різними нозологіями.

Регіональні аспекти розвитку інклюзивної освіти висвітлюють Т. Блонова, С. Кульбіда, І. Серeda, І. Шоробура, Г. Кучер, О. Берестецька та ін.

Загальні засади інклюзивної освіти вивчають І. Брушневська, О. Сидоренко, К. Данилюк, Т. Крижановська, О. Мельничук, Л. Прохоренко, Е. Андрєєва, В. Бондар та ін.

У статті Т. Черненко висвітлено міжвідомчу співпрацю як один із принципів діяльності ІРЦ.

Мета статті – обґрунтувати взаємозв'язок закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, сім'ї, закладів соціальної сфери, громадських організацій як важливої умови розвитку інклюзивного навчання на рівні громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з Законом України «Про освіту» державними органами влади створюються умови для навчання дітей з інвалідністю *на всіх рівнях освіти* з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

Цей процес регулюється Порядками, затвердженими постановами Кабінету Міністрів України: Порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти (2019), Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти (2021), Порядок організації інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої освіти (2021), Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (2019), Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти (2019).

Відповідно до цих документів інклюзивне навчання передбачає: забезпечення архітектурної доступності, створення інклюзивних класів, наявність індивідуальної програми розвитку згідно з індивідуальними потребами і можливостями, надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг, роботу команди психолого-педагогічного супроводу тощо.

У травні 2020 р. Указом Президента України (№ 195\2020) схвалено *Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі*, серед завдань якої – «безпечність, доступність та інклюзивність освітнього середовища – у закладі освіти створені умови, що забезпечують належні та безпечні умови навчання, виховання, розвитку учнів, формування в них гігієнічних навичок та засад здорового способу життя, створені умови фізичної та психологічної безпеки учнів, з урахуванням їх потреб та можливостей, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами».

Відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини (2021) визначено окремий напрям «Забезпечення права на освіту», який «визначає стратегічну ціль: кожен має рівний доступ до якісної освіти, що здобувається в умовах безпечного освітнього середовища та зміст якої включає, серед іншого, формування в учасників освітнього процесу поваги до прав людини, її гідності, засад демократії, ненасильницької культури та культури добрососусьтності. Для досягнення цілі необхідно реалізувати такі завдання: забезпечити імплементацію принципів ненасильницької поведінки та недискримінації в освітній процес у закладах освіти, дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, формування в усіх учасників процесу цінностей та навичок толерантної поведінки, спілкування та взаємодії, удосконалення діяльності шкільної психологічної служби; запровадити систему освітніх послуг та відповідного інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти для можливості реалізації особами з особливими освітніми потребами права на якісну та доступну освіту».

За зверненням батьків або їхніх законних представників у закладі освіти створюються інклюзивні класи. За потреби для дитини з особливими освітніми потребами складаються індивідуальний навчальний план та індивідуальна програма розвитку, яка визначає перелік необхідних дитині психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що надаються індивідуально та/або в груповій формі. У закладі освіти за необхідності створюється команда психолого-педагогічного супроводу.

Для забезпечення індивідуальних освітніх потреб дітей та надання підтримки педагогічним працівникам у закладі освіти значна роль відводиться асистенту вчителя. Облаштовуються ресурсні кімнати та медіатеки як поліфункціональна територія в умовах закладу освіти.

В умовах інклюзивного навчання серед педагогічних працівників важлива роль практичних психологів та соціальних педагогів, які здійснюють психологічне забезпечення освітнього процесу та соціально-педагогічний патронаж (відповідно до Статті 76 «Психологічна служба та соціально-педагогічний патронаж у системі освіти» Закону України «Про освіту» (2017)), що і є умовою безпечних, комфортних та здорових умов навчання в закладах освіти, освітнього середовища, яке забезпечує набуття учнями компетентностей, необхідних для життя, формування культури безпечної та здорової поведінки. Саме на практичних психологів і соціальних педагогів покладається завдання створення в закладі освіти умов, що сприяють охороні психічного здоров'я учнів та педагогів, надання їм психологічної та соціально-педагогічної підтримки (Національна стратегія розвитку безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, 2020).

Закладами освіти здійснюється партнерська співпраця з **інклюзивно-ресурсними центрами** (далі – ІРЦ) задля проведення комплексної оцінки особи з інвалідністю, формування індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, які визначаються згідно з висновком ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини з урахуванням Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків відповідно до індивідуальних особливостей освітньої діяльності для кожного учня.

«Загалом діяльність ІРЦ спрямована на проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, а також забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами» (Положення про ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, 2018).

Із січня 2022 р. в ІРЦ надаються послуги дітям від дошкільної освіти до вищої.

Комплексна оцінка проводиться фахівцями інклюзивно-ресурсного центру індивідуально за такими напрямками: оцінка фізичного розвитку особи; оцінка мовленнєвого розвитку особи; оцінка когнітивної сфери

особи; оцінка емоційно-вольової сфери особи; оцінка освітньої діяльності особи.

За результатами комплексної оцінки: «визначаються наявність чи відсутність в особі особливих освітніх потреб та у разі їх наявності зазначається категорія (категорії), тип (типи) її особливих освітніх потреб (труднощів):

інтелектуальні (можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву передумов інтелекту (пам'яті, уваги, мислення, мовлення, вольових процесів, мотивації тощо), власне інтелекту (здатності до узагальнення, абстрагування, міркування; продукування думки, судження; здатності робити висновки тощо), інвентарю інтелекту (набутих знань, умінь, навичок));

функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві) (можуть полягати в обмеженні життєдіяльності різного ступеня прояву слухової, зорової, опорно-рухової (кістково-м'язової), мовленнєвої функцій (стосуватися відтворення звуко-складової структури слова; розбірливості мовлення; темпу і ритму; мелодико-інтонаційного малюнку; характеристик голосу; розрізнення звуків мовлення на слух; використання словникового запасу і граматики; перебігу читання, письма, комунікації);

фізичні (можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву органів та кінцівок дитячого організму);

навчальні (можуть полягати в обмеженні або своєрідності перебігу довільних видів діяльності різного ступеня прояву (писемного виду діяльності, математичних дій тощо);

соціоадаптаційні (особистісні, середовищні труднощі) та соціокультурні (зокрема, взаємодія з представниками осередків окремих культур, отримання інформації засобами жестової мови тощо) (можуть полягати в наявності бар'єрів на шляху до формування навичок: пристосування до умов соціального середовища; організації адекватної системи відносин із соціальними об'єктами; прояву рольової пластичності поведінки; інтеграції в соціальні групи, засвоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії)» (Зміни, що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами, 2021).

Відповідно до цих категорій визначаються напрями, рівень та обсяг підтримки особи з особливими освітніми потребами в освітньому процесі, у тому числі обсяг психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, які надаються особам з особливими освітніми потребами в закладах освіти.

Закладами освіти та ІРЦ відповідно до законодавства організуються та забезпечуються надання особам з особливими освітніми потребами психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та інших послуг.

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) – це комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі

навчання, спрямованих на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення.

Психолого-педагогічні послуги – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, іншими фахівцями.

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття можуть проводитися у ресурсній кімнаті чи медіатеці закладу освіти, в умовах ІРЦ тощо. Ці послуги надаються, починаючи з другого рівня надання підтримки.

Українська дослідниця Т. Черенко (2018), «досліджуючи особливості між секторальної співпраці, зазначає, що на перспективу до співпраці з ІРЦ бажано долучити здобувачів закладів вищої освіти, які можуть працювати волонтерами в ІРЦ; заклади вищої освіти та викладачів системи вищої педагогічної освіти, заклади позашкільної освіти, ЗМІ з метою висвітлення, пропаганди діяльності ІРЦ, інклюзивної форми навчання, підготовки друкованих матеріалів і публікацій ІРЦ, місцеву громаду, яка має бути готовою до прийняття дітей з ООП, особливі категорії фахівців, які надають додаткову підтримку ІРЦ та інклюзивним закладам освіти (медичні психологи, психотерапевти, фізіотерапевти, ерготерапевти, професійні масажисти та інші медичні фахівці, психологи по роботі з молоддю; юридичні консультанти)».

Очевидно, що обмеження життєдіяльності впливають на особистісні фактори і фактори зовнішнього середовища, у яких перебуває дитина. У певних ситуаціях інвалідність обмежує життєву активність, порушує процеси соціалізації, зумовлює дискримінаційні практики, а також деструктивно впливає на соціально-економічний та психологічний стан сім'ї, у якій виховують дитину з ООП.

З огляду на це, актуалізується необхідність соціального захисту дитини з інвалідністю та її сімейного оточення. Зокрема, поряд із психолого-педагогічними і корекційно-розвитковими послугами також передбачено іншу підтримку згідно з потребами і можливостями у формі **соціального обслуговування**. Водночас, з 1 січня 2022 р. за заявою батьків дітям з інвалідністю можуть надаватися соціальні послуги з переліку базових соціальних послуг згідно з Законом України «Про соціальні послуги» (2019).

Здійснимо спробу виокремити соціальні послуги, якими можна скористатися в умовах інклюзивного навчання (Класифікатор соціальних послуг, 2020):

Інноватика у вихованні. Випуск 16. 2022.

№ з/п	Код	Назва соціальної послуги	Короткий опис соціальної послуги	Отримувачі соціальної послуги	Місце надання соціальної послуги	Строк надання
1	2	3	4	5	6	7
1.	001.0	Інформування	надання інформації з питань соціального захисту населення, ускладних життєвих переліку та адрес надавачів соціальних послуг, умов їх отримання, тарифів на платні соціальні послуги; надання інформації щодо отримання медичної, правової допомоги, адміністративних послуг та інших видів допомоги, робіт, послуг	вразливі групи населення; особи / сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах	за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома / на вулиці); напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги; поза межами приміщення надавача соціальної послуги через мережу Інтернет; за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку	Одноразово/екстрено (кризово)
2.	002.0	Консультування	допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації; психологічне консультування; надання інформації про соціально безпечну поведінку	особи / сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах	за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома); напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги; через мережу Інтернет за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку	одноразово/ тимчасово/ екстрено (кризово)
3.	004.0	Представництво інтересів	ведення переговорів від імені отримувача соціальних послуг за його дорученням (за бажанням	особи / сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах	напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги; за місцем перебування	одноразово/ тимчасово

			<p>нотаріально оформленим); допомога в оформленні або відновленні документів; сприяння в реєстрації місця проживання або перебування; допомога у розшуку рідних та близьких, відновленні родинних та соціальних зв'язків; сприяння у забезпеченні доступу до ресурсів і послуг за місцем проживання / перебування, встановленні зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами тощо; допомога в забезпеченні технічними засобами реабілітації</p>		<p>отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг (крім вулиці)</p>	
4.	010.1	<p>Соціальний супровід сімей / осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах</p>	<p>консультування, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача соціальної послуги з метою моніторингу виконання завдань, спрямованих на розв'язання складної життєвої ситуації отримувача соціальної послуги; допомога в</p>	<p>Сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах</p>	<p>за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома); напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги; за місцем перебування отримувача соціальних послуг; поза межами місця</p>	<p>тимчасово</p>

			усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними; навчання та розвиток соціальних навичок, навичок виховання та догляду за дітьми, управління домогосподарством; консультування, психологічна підтримка		проживання та приміщення надавача соціальних послуг	
5.	013.0	Соціальна адаптація	навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь соціальної компетенції; представництво інтересів; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; надання психологічної підтримки; посередництво та консультування; допомога оформленні документів; сприяння працевлаштуванню; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; організація клубів за інтересами, клубів активного довголіття, університетів третього віку; допомога в	особи похилого віку; діти та дорослі з інвалідністю, в тому числі з психічними та поведінковими порушеннями, порушеннями моторними та комплексними порушеннями; особи, які перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах; учасники бойових дій; особи, які відбули покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк	за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома); в приміщенні надавача соціальної послуги; на робочому місці	постійно/ тимчасово

			організації денної зайнятості та дозвілля; сприяння організації та діяльності груп самодопомоги			
6.	015.1	Догляд вдома	допомога самообслуговуванню (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, годування), пересуванні побутових умовах, веденні домашнього господарства (закупівля доставки продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, косметичне прибирання житла, оплата комунальних платежів, прання білизни, дрібний ремонт одягу), в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами (виклик лікаря, працівників комунальних служб, транспортних служб тощо); навчання навичкам самообслуговування; допомога в забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними;	особи похилого віку; діти з інвалідністю; особи з інвалідністю; особи з тяжкими формами захворювання (у тому числі до встановлення інвалідності); особи з психічними та поведінковим порушеннями (комбіновані порушення)	за місцем проживання з отримувача соціальної послуги; за місцем перебування отримувача соціальної послуги (вдома)	постійно/ тимчасово

			психологічна підтримка; інформування та представництво інтересів			
7.	015.3.1	Денний догляд дітей з інвалідністю	соціальна реабілітація; соціально-трудова адаптація організація дозволя; участь отримувачів та членів їх сімей їхніх родичів у вирішенні конкретних соціальних проблем; догляд; навчання батьків осіб що їх замінюють	діти інвалідністю; діти тяжкими захворюваннями, розладами, травмами, станами (у тому числі до встановлення інвалідності)	з напівстационарно у приміщенні надавача соціальної послуги	постійно/ тимчасово
8.	016.0	Персональний асистент	допомога догляд, фізичний супровід для забезпечення самостійності та інтеграції суспільство; сприяння реалізації прав у сферах соціального захисту, зайнятості, охорони здоров'я, освіти і науки, доступність інфраструктури та інші	діти інвалідністю (виражена та значна ступінь обмеження життєдіяльності); особи з інвалідністю (виражена та значна ступінь обмеження життєдіяльності)	за місцем проживання отримувача соціальної послуги; за місцем перебування отримувача соціальної послуги	постійно/ тимчасово
9.	017.1	Соціальна реабілітація осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями	навчання, формування, розвиток підтримка соціально-побутових навичок (самообслуговування, комунікації, позитивної поведінки, приготування їжі,	особи з інтелектуальними та психічними порушеннями	зу приміщенні надавача соціальної послуги; за місцем проживання/перебування отримувача послуг (в тому числі вдома)	тимчасово/ постійно

			користування грошима, орієнтування тощо); допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; психологічна підтримка; організація дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності, трудової адаптації, працетерапії; арт-терапія			
10.	017.2	Соціально-психологічна реабілітація	короткотермінове проживання, проведення психологічного консультування та психолого-педагогічної корекції; сприяння отриманні освітніх послуг; здійснення трудової адаптації; інформування та/або консультування; представництво інтересів; розвиток, формування та підтримка соціальних навичок; надання допомоги отриманні медичних послуг; повернення дитини до	діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; особи з числа дітей-сиріт та дітей, в позбавлених батьківського піклування; діти з поведінковими порушеннями через розлучення батьків; діти та дорослі, які зазнали жорстокого поводження; діти та дорослі, які постраждали від домашнього насильства; діти та дорослі, які	стаціонарно або напівстаціонарно в приміщенні надавача	тимчасово

			біологічної родини	перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах, після довготривалого лікування/перебування в медичних закладах		
11.	018.1	Тимчасовий відпочинок для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю	забезпечення тимчасового догляду та виховання дитини інвалідністю місцем проживання або інвалідністю патронатного вихователя, закладі на період відсутності батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю	батьки / особи, які замінюють, що здійснюють загляд за дітьми, які мають невиліковні захворювання; дітьми, які мають захворювання, що потребують тривалого лікування; дітьми, які потребують паліативного догляду; дітьми з психічними та поведінковими порушеннями	за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома); стаціонарно в приміщенні надавача соціальних послуг	тимчасово/одноразово
12.	020.0	Супровід під час інклюзивного навчання	надання допомоги пересувальній, комунікаційній, харчовій, орієнтації просторі, а також у забезпеченні безпеки дітям під час перебування в закладах дошкільної та загальної середньої освіти	діти з особливими освітніми потребами, в тому числі діти з інвалідністю	за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщенні надавача соціальних послуг	тимчасово/постійно

Інноватика у вихованні. Випуск 16. 2022.

13.	021.0	Фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересувають ся на кріслах колісних, з інтелектуальними, сенсорними, фізичними, моторними, психічними та поведінковими порушеннями	надання допомоги при переміщенні громадських місцях транспорту для відвідування органів державної влади та місцевого самоврядування, установ, організацій та закладів освіти, надавачів медичних, соціальних та реабілітаційних послуг тощо, купівлі товарів, робіт і послуг, у тому числі заповнення бланків, написання заяв, читання інформації під час такого відвідування, та інше	особи з інвалідністю, у тому числі: особи з порушенням зору; особи з порушенням опорно-рухового апарату; особи з інтелектуальними порушеннями; особи з психічними порушеннями	за місцем перебування отримувача соціальних послуг; поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг	тимчасово/ постійно/ одноразово
14.	022.0	Переклад жестовою мовою	переклад жестовою мовою (у тому числі використанням знакових систем) та словесною мовою під час відвідування особами з порушеннями слуху та мовлення адміністративних органів, соціальних, медичних, освітніх та інших установ і закладів, при купівлі товарів, робіт і послуг	особи з порушеннями слуху та мовлення	за місцем перебування отримувача соціальних послуг, за та поза місцем проживання та в приміщенні надавача соціальних послуг	тимчасово/ постійно
15.	023.0	Транспортні послуги	перевезення осіб з числа маломобільних груп населення	дорослі та діти з інвалідністю, особи	за місцем перебування отримувача соціальних	тимчасово/ постійно/ одноразово

			використання спеціального транспортного засобу (мікроавтобуса), соціального таксі, супроводжуючи м або придбання (компенсація) вартості палива, одноразова транспортна послуга для осіб, які з об'єктивних (обґрунтованих) причин не можуть скористатись громадським транспортом, щоб дістатись до закладу, який надає соціальні адміністративні послуги медичну допомогу, здійснює реабілітацію	літнього віку які мають порушення опорно-рухового апарату та які зпересуваються за допомогою технічних засобів реабілітації, з психічними та інтелектуальними порушеннями, не також особи із захворюваннями, які не здатні до самостійного пересування, та потребують сторонньої допомоги, в тому числі пацієнти з хронічною нирковою недостатністю, які потребують гемодіалізу; інші маломобільні групи населення	послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг	
--	--	--	--	--	--	--

Заслугує на увагу дослідження Т. Черненко (2018), в якому зазначено, «що ІРЦ має право залучати, у разі потреби, працівників соціальних служб, взаємодіяти з метою моніторингу психічного розвитку дітей, які виховуються в дитячих будинках інтернатах системи соціального захисту, та їх своєчасного забезпечення належною психолого-педагогічною підтримкою, виявлення дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківських прав, які мають особливі освітні потреби, забезпечення їхнього права на навчання; отримання соціальної допомоги та можливості їхньої соціальної реабілітації; виявлення та допомога дітям, які не охоплені освітою».

До того ж у 2021 р. Урядом схвалено *Концепцію створення та розвитку системи раннього втручання*, «яка поєднає медичну, психологічну, соціальну та освітню складові, спрямовується на раннє виявлення та

профілактику порушень розвитку у дітей, поліпшення їх розвитку, підвищення якості життя, супровід і підтримку сімей з дітьми віком до чотирьох років, які мають порушення розвитку або в яких існує ризик виникнення таких порушень. Раннє втручання є всесвітньо визнаною послугою, отримання якої максимально збільшує шанси дітей на реалізацію власного потенціалу, дає змогу максимально ефективно використовувати потенціал сім'ї для розвитку дитини та її підготовки до здобуття освіти в закладах освіти».

Важливим напрямом соціальної політики щодо захисту дітей та молоді з інвалідністю є реабілітація. Згідно з Законом України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2006) реабілітація осіб з інвалідністю – це система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення.

Для реалізації цієї системи існують реабілітаційні послуги (послуги, спрямовані на відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності особи з метою сприяння її інтеграції в суспільство) та реабілітаційні заходи (комплекс заходів, спрямованих на реабілітацію осіб з інвалідністю). Основними формами реабілітаційних заходів є надання реабілітаційних послуг; забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення; матеріальне забезпечення.

На нашу думку, важливим складником інклюзивної освіти є медична реабілітація, лікування, постійний супровід лікаря, систематична діагностика стану здоров'я учнів з інвалідністю. Тому роль **закладів охорони здоров'я** без перебільшення очевидна. Одним з основних принципів сучасної освіти є необхідність тісного поєднання лікувально-відновлювальних заходів із корекційно-педагогічним та соціально-психологічним вихованням і навчанням.

Фундаментальними у цьому відношенні є праці професора М. Коренева.

Крім того затребуваною на сьогодні є *Українська академія дитячої інвалідності (УАДІ)*, «метою діяльності якої є сприяння створенню умов для надання комплексної медико-соціальної допомоги дітям і підліткам з обмеженням життєдіяльності та їх родинам, передусім шляхом постійного навчання персоналу та батьків, а також надання та розроблення навчально-методичних матеріалів щодо всіх аспектів дитячої інвалідності» (<https://childneuro.gov.ua/academia>).

Відповідно до нового Закону України «Про повну загальну освіту» (2020) «для організації інклюзивного навчання учня в індивідуальній програмі розвитку, індивідуальному навчальному плані визначають згідно

з висновком інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини з урахуванням Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності і здоров'я дітей і підлітків (МКФ – ДП)».

У грудні 2017 р. Уряд України затвердив план заходів із провадження МКФ і МКФ – ДП в Україні (у 2019 р. ці класифікації перекладені й адаптовані українською мовою), «завданнями якого передбачено використання міжнародних класифікацій для розробки та надання медичних, реабілітаційних, освітніх, соціальних послуг особам з обмеженнями життєдіяльності, а також під час розроблення та реалізації індивідуальних програм реабілітації».

МКФ – ДП є універсальним інструментом для розробки реабілітаційних заходів у взаємозв'язку галузей охорони здоров'я, освіти й соціальної сфери.

Серед проаналізованих сфер провадження інклюзивного навчання важливе місце відводиться **громадським організаціям** як незалежним об'єднанням спільноти, зацікавленої в якісних освітніх послугах, забезпеченні їх доступності та прозорості. На сьогодні стрімко формується громадський сектор в українській освіті, що має позитивний вплив на розвиток інклюзивних процесів, і зумовлений наявністю юридичних засад, єднанням однодумців, зацікавлених осіб та батьків дітей з інвалідністю тощо.

Рис. 1. Міжсекторальна співпраця з організації інклюзивного навчання на рівні громади

Заслугує на увагу розуміння української дослідниці О. Оксенюк «соціального партнерства» як системи механізмів соціальної взаємодії, яка передбачає налагодження соціального діалогу між суб'єктами суспільних відносин у різних сферах їхньої життєдіяльності та є передумовою узгодження інтересів партнерів, об'єднання їхніх зусиль заради досягнення спільної суспільно значущої мети. Соціальне партнерство в освіті – це особлива форма взаємодії суб'єктів освітнього процесу, державних і місцевих органів влади, соціальних інститутів на основі довіри, взаємодопомоги, взаємовідповідальності, що характеризується об'єднанням зусиль партнерів, спрямованих на реалізацію інтересів усіх суб'єктів партнерства (Оксенюк, 2022).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Така міжсекторальна співпраця місцевих органів влади, громади, закладів освіти, закладів охорони здоров'я, закладів соціальної сфери та громадськості є важливою умовою реалізації інклюзивного навчання і потребує постійного вдосконалення щодо нарощування двосторонніх зв'язків задля виявлення проблемних явищ й удосконалення надання якісних освітніх послуг усім дітям, незалежно від соціального стану і рівня обмежень життєдіяльності.

Визначено зміст і спрямованість кожного із партнерів такої міжсекторальної співпраці з організації інклюзивного навчання на рівні громади: заклади освіти (забезпечення психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу); інклюзивно-ресурсні центри (надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг); заклади соціальної сфери (надання соціальних послуг); реабілітаційні установи (надання реабілітаційних послуг); заклади охорони здоров'я (здійснення медичного обслуговування на основі МКФ-ДП); громадські організації (ініціатива з реалізації інклюзивних проектів на рівні громади).

Перспективними напрямками досліджень є обґрунтування системи заходів з підтримки інклюзивного навчання в умовах воєнного стану, забезпечення гарантій сім'ям, в яких виховуються діти з особливими потребами, здійснення методичного супроводу педагогічних працівників щодо роботи в дистанційному режимі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Верховна Рада України. (2014). *Закон України «Про освіту»*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 15.06.2022).

Кабінет Міністрів України. (2018). *Положення про ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.06.2022).

Верховна Рада України. (2020). *Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення 15.06.2022).

Верховна Рада України, (2021). *Національна стратегія у сфері прав людини* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (дата звернення 15.06.2022).

Кабінет Міністрів України. (2021). *Зміни, що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.06.2022).

Черненко, Т. (2018). Міжвідомча співпраця інклюзивно-ресурсних центрів: сучасний стан та перспективи розвитку. В.: Міжнародній науково-практичній конференції *Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. С. 181–184.

Міністерство соціальної політики України, (2020). *Класифікатор соціальних послуг*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE34926.html?fbclid=IwAR1UBXrknsppklUPjDjV8SDP1nHb29b2c76AxMj5QJ4G6nltrAqDDq0dwr4 (дата звернення 15.06.2022).

Кабінет Міністрів України/ (2021). *Концепція створення та розвитку системи раннього втручання*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 15.06.2022).

Українська академія дитячої інвалідності. URL: <https://childneuro.gov.ua/academia> (дата звернення 15.06.2022).

Верховна Рада України. (2020). *Закон України «Про повну загальну освіту»* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 15.06.2022).

Кабінет Міністрів України. (2017). *План заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2017-p>. (дата звернення 15.06.2022).

Оксенюк, О. (2022). Налагодження соціального партнерства між закладом середньої освіти і громадою. *Науковий вісник Ужгородського університету*. [online]. Випуск 1 (50). С. 207–210. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.207-210>. (дата звернення 15.06.2022).

REFERENCES

Verkhovna Rada Ukrainy. (2014). *Zakon Ukrainy «Proosvitu»* [Law of Ukraine “On Education”]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

Kabinet Ministriv Ukrainy. (2018). *Polozhennia pro resursnyi tseentr pidtrymky inkluzyvnoi osvity* [Regulations on the Resource Center for Support of Inclusive Education]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D0%BF#Text> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

Verkhovna Rada Ukrainy. (2020). *Natsionalna stratehiia rozbudovy bezpechnoho i zdorovoho osvitnoho seredovyshcha u novii ukrainskii shkoli* [National Strategy for Formation a Safe and Healthy Educational Environment in a New Ukrainian School]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian).

Verkhovna Rada Ukrainy. (2021). *Natsionalna stratehiia u sferi prav liudyny* [National Strategy in the Field of Human Rights]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

Kabinet Ministriv Ukrainy. (2021). *Zminy, shcho vnosiat'sia do postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo orhanizatsii navchannia osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy* [Changes Made to the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine Regarding to the Organization of Training a Person with Special Educational Needs]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

Chernenko, T. (2018). *Mizhvidomcha spivpratsia inkluzyvno-resursnykh tsentriv: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku* [Interdepartmental Cooperation of Inclusive Resource Centers: Current State and Prospects for Development]. V.: Mizhnarodnii naukovo-praktychnii konferentsii *Partnerska vzaiemodiia u systemi instytutiv sotsialnoi sfery*. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia. SS. 181–184. (in Ukrainian)

Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy. (2020). *Klasyfikator sotsialnykh posluh* [Classifier of social services]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE34926.html?fbclid=IwAR1UBXrknsppkIUPjDjV8SDP1nHb29b2c76AxMj5QJ4G6nltrAqDDQ0dwr4 (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

Kabinet Ministriv Ukrainy. (2021). *Kontseptsii stvorennia ta rozvytku systemy rannoho vtruchannia* [The concept of creating and developing an early intervention system]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D1%80#Text> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

Ukrainska akademiia dytiachoi invalidnosti [Ukrainian Academy of Children's Disability]. URL: <https://childneuro.gov.ua/academia> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

Verkhovna Rada Ukrainy/ (2020). *Zakon Ukrainy "Pro povnu zahalnu osvitu"* [Law of Ukraine "On Comprehensive General Education"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

Kabinet Ministriv Ukrainy/ (2017). *Plan zakhodiv iz vprovadzhennia v Ukraini Mizhnarodnoi klasyfikatsii funktsionuvannia, obmezen zhyttiediialnosti ta zdorov'ia ta Mizhnarodnoi klasyfikatsii funktsionuvannia, obmezen zhyttiediialnosti ta zdorov'ia ditei i pidlitiv* [Action Plan for the Implementation in Ukraine of the International Classification of Functioning, Limitations of Vital Activities and Health and the International Classification of Functioning, Limitations of Vital Activities and Health of Children and

Adolescents]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2017-r> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

Okseniuk, O. (2022). Nalahodzhennia sotsialnoho partnerstva mizh zakladom serednoi osvity i hromadoiu [Establishment of Social Partnership Between the Secondary Education Institution and the Community]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu* [online] No1 (50). S. 207–210. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.207-210> (data zvernennia 15.06.2022). (in Ukrainian)

CROSS-SECTORAL COOPERATION IN THE ORGANIZATION OF INCLUSIVE EDUCATION AT THE COMMUNITY LEVEL

Oksana Kravchenko

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Dean at the Faculty of Social and Pedagogical Education,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9732-6546

e-mail: okskravchenko@ukr.net

Abstract. The article substantiates the interrelation of educational institutions, inclusive resource centers, families, social institutions, and public organizations as an essential condition for developing inclusive education at the community level. The contents and focus of each partner of such cross-sectoral cooperation in the organization of inclusive education at the community level were determined as follows: educational institutions (providing psychological support and socio-pedagogical patronage), inclusive-resource centers (providing psychological, pedagogical, correctional, and developmental services), social institutions (providing social services), rehabilitation institutions (providing rehabilitation services), healthcare institutions (providing medical care), public organizations (an initiative to implement inclusive projects at the community level).

It has been established that building bilateral links to identify problematic phenomena and improve the provision of quality educational services to all children needs constant improvements, regardless of their social status and level of disability. The tasks include substantiation of a system of measures to support inclusive education under martial law, provision of guarantees to families where children with special needs are brought up, and implementation of methodological support for teachers to work remotely.

Keywords: inclusive education, educational institutions, inclusive resource centers, social and health care institutions, public organizations, parents.

Стаття надійшла до редакції 22.07.2022 р.